

Πέπη Ρηγοπούλου, Γιάγκος Ανδρεάδης,
 Ζητήματα Ιστορίας του Πολιτισμού,
 εκδόσεις Τόπος, 2010, σελ. 572

Οι υπερ-ευρυγώνιοι φακοί στη φωτογραφία έχουν δύο βασικά χαρακτηριστικά: Από τη μία καλύπτουν μια ιδιαίτερα μεγάλη γωνία, «συλλαμβάνοντας» πολύ περισσότερα στοιχεία απ’ όσα μπορεί το ανθρώπινο μάτι. Από την άλλη, όμως, οι απεικονίσεις που προσφέρουν έχουν πολύ έντονη παραμόρφωση. Ο ίδιος κίνδυνος ελλοχεύει και στα πνευματικά έργα αναφοράς με πολύ πλατύ πεδίο. Το σκόπελο αυτό αποφεύγει με αξιοσημείωτη επιτυχία το βιβλίο *Ζητήματα Ιστορίας του Πολιτισμού* που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Τόπος, στο οποίο οι συγγραφείς, Πέπη Ρηγοπούλου και Γιάγκος Ανδρεάδης, έδωσαν τον υπότιτλο *Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*. Η θεματολογία απλώνεται από τον αρχαίο ελληνικό κόσμο και τα ομηρικά έπη, το Ισλάμ, την αχανή Ινδία της *Μαχαμπαράτα* και της *Ραμαγιάνα*, μέχρι την ευρωπαϊκή Αναγέννηση, τις καλλιτεχνικές πρωτοπορίες του 20ού αιώνα και το μεταμοντέρνο κίνημα. Η πραγμάτευση όλου αυτού του υλικού γίνεται με «βάθος πεδίου», κοφτερή εστίαση και με άποψη. Πρόκειται για μια κριτική ιστορία του πολιτι-

σμού, όπου εξετάζονται κορυφαία θέματα και εκπρόσωποι με μια αναλυτική και πολλές φορές αιρετική μέθοδο και ματιά.

Κεντρική θέση του βιβλίου είναι πως ο πολιτισμός είναι ένας, πανανθρώπινος και στο σώμα του μπορούν να ανιχνευτούν τα σημάδια της συνέχειας και της επικοινωνίας, συνειδητής ή όχι, μεταξύ των φορέων του. «Υπάρχουν μορφές στην παγκόσμια Ιστορία του Πολιτισμού των οποίων το έργο ανήκει σε ολόκληρο τον κόσμο, έχοντας προσφέρει αυτά που θεωρούμε τα θεμέλια της υλικής και άυλης κληρονομιάς του», υπογραμμίζεται για τους κορυφαίους δημιουργούς. Δεν είναι λοιπόν τυχαία η επιλογή του ενικού αριθμού στον τίτλο «του πολιτισμού». Η άποψη αυτή υπηρετείται με τη συγκριτική μέθοδο που εφαρμόζουν οι συγγραφείς στην παρουσίαση και την κριτική των έργων τέχνης ανά τους αιώνες. Για παράδειγμα, το εμβληματικό έργο *Ρωμαίος και Ιουλιέτα* «συνομιλεί» με την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή, όταν σχολιάζεται ότι ο Σαίξπηρ δίνει «στο μήνυμα “έρως ανίκατος μάχαν” μια ακαταμάχητη πολιτική δύναμη και ταυτόχρονα μια μοναδική προσωπική χροιά που είναι το χα-

ρακτηριστικό της αναγεννησιακής εποχής». Αντίστοιχα, οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι παρουσιάζονται κατ' αναλογία με τις φιλοσοφικές σχολές της Ανατολής, τη γιόγκα, την τάντρα και το ταό.

Η επιλογή αυτή, για μια διαχρονική και συγκριτική επισκόπηση των έργων και των ρευμάτων που αποτέλεσαν σταθμούς της ιστορίας του πολιτισμού, χαρακτηρίζει το βιβλίο. Αποκαλύπτει την πρόθεση των συγγραφέων να παρουσιάσουν το θέμα τους σαν ένα ενιαίο κάρδο που επιτρέπει συσχετίσεις, αναδρομές και συμπεράσματα, χωρίς μισαλλοδοξίες, αφορισμούς ή εύκολες σχηματοποιήσεις. «Μια σοβαρή σκέψη για την Ιστορία του Πολιτισμού πρέπει να μην παγιδεύεται σε στερεότυπα που ορίζονται από τον ελληνοκεντρισμό είτε από τον ευρωπαϊοκεντρισμό, είτε ακόμα από έναν ασπόνδυλο και αποπροσανατόλιστο “κοσμοπολιτισμό”, όπου όλα μοιάζουν με όλα», δηλώνουν οι συγγραφείς εισαγωγικά. Η θέση τους άλλωστε για τον ενιαίο χαρακτήρα της ιστορίας που παρουσιάζουν, φανερώνεται και από την κριτική τους τοποθέτηση απέναντι στο μεταμοντέρνο: «Αν θελήσουμε να γενικεύσουμε το τέλος των μεγάλων αφηγήσεων ταυτίζοντας τον Πλάτωνα με τον Μαρξ και το μαρξισμό, τότε η γενίκευση νοσεί λόγω πολιτισμικού υπερχαθορισμού και ισοπεδωτικής ανάγνωσης της ιστορίας των ιδεών», γράφουν στο οι-

κείο κεφάλαιο.

Η μαχητική και ανατρεπτική άποψη των συγγραφέων δεν κρύβεται. Επιμένουν στον όρο «κατακτήσεις» για να περιγράψουν αυτό που αποκαλείται ευρέως «μεγάλες ανακαλύψεις». Μιλώντας για τη σύγχρονη τέχνη και την «αδιάπτωτη τάση για μεταβολή» αναγνωρίζουν την υποταγή της «στους κανόνες της αγοράς που επιβάλλουν τη λατρεία της πρωτοτυπίας». Υπογραμμίζουν ότι «η ιδιαιτερότητα του ελληνικού πολιτισμού δεν πρέπει να κρίνεται σαν φυλετική (ρατσιστική) ή άλλη ανωτερότητα». Επισημαίνουν το διαχρονικό μήνυμα από το Προοίμιο της *Οδύσσειας*, ότι οι άνθρωποι χάνονται «σφετέρησιν ατασθαλίησιν» (απ' τα δικά τους τα μεγάλα σφάλματα) και όχι εξαιτίας των θεών.

Οι συγγραφείς ασκούν κριτική και στο μαρξιστικό ρεύμα. Όπως σημειώνουν, «το πιο αδύναμο κομμάτι της μαρξικής θεωρίας» είναι ότι «η πολιτική υπερδομή δεν είναι τίποτα άλλο από αντανάκλαση της υποτιθέμενης οικονομοτεχνικής υποδομής». Η εικονοκλαστική ματιά του βιβλίου προσφέρει «τροφή» για σκέψη, παρόλο που σε ένα σημείο αστοχεί: Όταν ταυτίζει το ναζιστικό φαινόμενο με τη σταλινική περίοδο διακυβέρνησης της Σοβιετικής Ένωσης και κάνει αδιακρίτως λόγο για τα «ολοκληρωτικά καθεστώτα του 20ού αιώνα».

Γιώργος Λαουτάρης